

which are underlined by literature union «Plough», observe in the works of early period (in «Karmaluk» novel especially). V.Gjickiy encouragements the development of language, democratic society traditions of ukrainians.

Ольга Сучкова

УКРАЇНСЬКА ДРАМАТУРГІЯ 40-50-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ: ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ

У статті подано огляд української драматургії повоєнного періоду. Розглядаються причини, що стали на заваді розвитку цього жанру; шляхи подолання проблем сценічного втілення. Подано загальну характеристику найпопулярніших драм 40-50-х років ХХ століття (психологічна драма Ю.Яновського «Дочка прокурора» та комедія В.Минка «Не називаючи прізвищ»).

Українська драматургія повоєнного періоду певний час перебувала у кризі, яка пояснюється кількома причинами. Одна з них – відсутність тем та проблем, які могли б стати основою для написання нового твору. Дія Тодорівна Вакуленко у своєму дослідженні зазначає: «Важко давався драматургам перехід від війни, яка ще бовваніла згарищами, боліла незагоєними ранами, незабутніми трагедіями, – до зображення мирного життя. Це був період покvapливих шукань тем, образів, проблем і фактів. Не зразу вдалося знайти вірний тон: події, характери, емоційні зіткання здавалися дрібнішими від тих, які поставали з минулого» [3, с. 12].

Та найголовнішим було те, що розвиток драматургії, театру та інших видів мистецтва постійно регулювався керівними постановами партії, які не давали українській нації жодної можливості для розвитку. Було заборонено «будити національну свідомість», хоча це і дозволялося у роки війни. Так, наприклад, газета Першого Українського фронту виходила українською мовою, поруч з орденами Суворова, Кутузова, Нахімова був встановлений орден Богдана Хмельницького, а у 1944 році у журналі «Українська література» була опублікована драматична поема «Ярослав Мудрий» І. Кочерги, що закликала до об'єднання слов'янських

народів для протистояння ворожим силам. Все це робилося з метою більшовицької пропаганди, для того, щоб пробудити національну пам'ять, об'єднати народ.

У повоєнний період провідним жанром на деякий час став водевіль. Перші п'єси були написані у стилі старих лірично-побутових комедій («Райське яблуко» А.Головка, «Літак запізнився на добу» Н.Рибака, «Коли пахне яблуками» С.Скляренка та інші). Проте творів, які б порушували тогочасні проблеми, майже зовсім не було. Так, наприклад, 1946 року на сцені Київського театру імені Івана Франка з 11 поставлених п'єс лише 3 були присвячені сучасності, а в Харківському театрі імені Т.Шевченка – 2.

Для розв'язання цієї проблеми постановою ЦК ВКП (б) 1946 року про репертуар драматичних театрів і заходи щодо його поліпшення перед письменниками було поставлено завдання створити твори, які б реалістично висвітлювали сучасне життя. У Постанові зазначалося: «Драматурги і театри повинні відобразити в п'єсах і спектаклях життя суспільства в його невпинному русі вперед, всіляко сприяти дальшому розвитку кращих рис характеру радянської людини...».

У цей час з'являється низка творів, присвячених темі повоєнної відбудови.

Одним із перших, хто активно почав розробляти її, був Олександр Корнійчук («Приїздить у Дзвонкове» (1945), «Макар Діброва» (1948), «Калиновий гай» (1950), «Марія» (1946), «Крила» (1954). Його п'єси стали взірцем того, як треба висвітлювати будні післявоєнного будівництва, визначили орієнтацію тогочасної драматургії щодо вибору тематики, характерів, способу зображення обставин, явищ, героїв.

Цій темі були присвячені і твори М. Зарудного («Весна», 1950; «Велике доручення», 1951), Є. Кравченка («Комсомольська лінія», 1951),

О. Ільченка («Завтра вранці», 1951), О. Левади («Марія», 1951), І.Волошина («Золоті артезіани», 1948) та інших.

Ще однією причиною, яка заважала розвиткові драматургії, була «теорія безконфліктності», сутність якої, за визначенням Д. Вакуленко, полягала в тому, що «...оскільки в соціальному суспільстві, мовляв, немає антагоністичних суперечностей, то немає, отже, й підстав для гострих конфліктів, для боротьби» [3, с. 12].

Але це не означає, що п'єса повністю була позбавлена конфлікту, адже без нього неможлива жодна дія. Справа у тому, що справжні життєвоважливі теми залишалися поза увагою письменників, натомість зображалися «поверхові, шаблонні суперечки хорошого з кращим», або звичайні непорозуміння. У творах переважає поверхове зображення подій, описовість, схематизм. Зрозуміло, що вони не могли розкрити причини виникнення і наслідки певних життєвих ситуацій, глибину внутрішнього світу людини.

7 квітня 1952 р. у газеті «Правда» з'явилася стаття «Подолати відставання драматургії», в якій гостро засуджувалася «теорія безконфліктності». Письменників закликали зосередити увагу на розробці конфлікту «нового» із «старим», «загниваючим». Серед причин занепаду драматургії називалися схематизм, штампи, агітковий примітивізм, фальш тощо. Але справжнім «джерелом фальші, примітиву, що пронизували всі сфери тогочасного життя й мистецтва, була офіційна ідеологія в її сталінському варіанті, принцип партійності, засади методу соцреалізму в цілому. Драматургія плодила й нагромаджувала штампи й схеми, шукаючи виходу в конструюванні якихось нових схем і штампів, – лише до такого наслідку могла призвести чергова кампанія після згаданої статті» [5, с. 374].

Найбільшого розвитку у цей час набуває комедія («Мовчати заборонено» В. Минка, «Райський табір» Ю. Яновського, «Чому посміхалися зорі» О. Корнійчука, «Гості з Києва» Є. Кравченка та інші). Народний артист СРСР М. П. Акімов писав: «Комедія – масовий жанр. Тільки десятки, сотні комедій можуть певним чином сприяти, впливати на життя... Основна умова розвитку комедії полягає в тому, щоб їх було багато. При цьому небагато з них будуть дуже хорошими і увійдуть в історію комедіографії, значна кількість буде середнього рівня і досить багато – поганих...» [1, с. 224].

Але з часом з'явилися п'єси, що стали помітним явищем в українській драматургії 50-х років ХХ століття. Особливу увагу дослідники приділяють психологічній драмі Юрія Яновського «Дочка прокурора», комедіям Василя Минка «Не називаючи прізвищ».

1953 року Яновський видав драму «Дочка прокурора». Задум п'єси виник у письменника ще у передвоєнні роки. Виховання дітей, відповідальність батьків за майбутню долю дитини, самотність людини – ось основні проблеми, які підіймає письменник у драмі. Сюжет відзначається напруженістю і динамічністю, високою моральністю. Яновський стверджував, що відповідальність батьків перед своєю дитиною, навіть якщо вона вже підліток, є дуже великою. Так на прикладі життя Романа та Лілії він зображує наслідки батьківської байдужості та недостатньої уваги. В одному випадку мати одружилася вдруге, і син став зайвою людиною для неї, тягарем, що заважає її новій родині. Тож вона віддає Романа до старої та немічної тітки, тим самим позбавивши його материнської любові та ласки, а також будь-якої матеріальної підтримки. В іншому – у зовні благополучній родині дівчина залишилася на одинці із своїми проблемами, адже мати і бабця були занадто зайняті собою, а

батько – своїми справами. І лише те, що Роман опинився на лаві підсудних, а Лілія – у ролі свідка, привернуло увагу дорослих. Вина батьків могла призвести до трагічних наслідків, загибелі підлітків. Ю. Яновський стверджує, що кожна людина є особливою, незамінною для суспільства. Письменник зумів зазирнути глибоко в душу героїв для того, щоб зрозуміти складність формування людини.

16 лютого 1954 р. на сцені Київської російської драми імені Лесі Українки відбулася прем'єра п'єси «Дочка прокурора». Успіх драми був забезпечений нестандартним трактуванням проблеми виховання, майстерністю у зображенні характерів, передачі психологічного стану героїв. Л. Первомайський згадував, що квитки на цю драму розкуповувалися за декілька тижнів наперед, під час вистави глядач не міг стримувати своїх почуттів, ним опановував то сміх, то сльози; «навколо вистави завжди розгорілися пристрасні суперечки на вулицях, у трамваях, в родинних колах, серед молоді на фабриках, у студентських гуртожитках...».

Ще одним твором, який здобув велику популярність, була комедія Василя Минка «Не називаючи прізвищ» (1953 р.). Вона не одразу здобула театральне визнання. Але після того, як прем'єра сатиричної комедії з гучним успіхом пройшла на сценах Московського драматичного театру та харківського імені Т.Шевченка, п'єса набула широкого розповсюдження, була перекладена багатьма мовами, ставилася у театрах Болгарії, Чехословаччини, Румунії, Польщі, Монголії та інших країн.

Комедію навіть було висунуто на Сталінську премію. За словами постановника Оглобліна: «... Премію таки присудили, от тільки часи помінялися, і вона припинила своє існування...» [6, с. 7]. Після того, як у Новосибірську спектакль подивилася тодішній міністр культури Катерина

Фурцева, було видано розпорядження зняти п'єсу з репертуару всіх театрів. «Святкуючи 1987-го свій 85-річний ювілей, Василь Петрович сумно скаржився на те, що ніхто так і не насмілився скасувати це рішення й до п'єси не звертаються. «Адже, – міркував письменник, – ще в 50-ті роки моя п'єса закликала до зміни поглядів, закликала відмовитися від колишніх форм життя, покінчити з бюрократизмом і переродженням. Але бюрократичні сили стали на перешкоді цього й нині вони не відмовилися від своїх моральних і етичних позицій» [10, с. 9].

В центрі уваги драматурга – сучасне міщанство, що було представлено в образах родини заступника міністра Карпа Карповича. У комедії В. Минко гостро засуджує безпринципність, самовпевненість та короткозорість урядовця, обивательство його дружини Діани Михайлівни, егоїзм дочки поеми, кар'єризм і шахрайство молодого інженера Жори Поцілуйка. Цим персонажам протистоять високоморальні Карпо Сидорович, його донька Ївга, онука Галя, Максим Кочубей, Василь Нетудихата та інші. Йосип Кисельов у своїй статті стверджує: «... навіть якби п'єса «Не називаючи прізвищ»... складалася з одних лише негативних персонажів (позитивна ідея художнього твору може бути доведена і в такий спосіб, якби ясною, визначеною була позиція художника), то і без позитивних героїв комедія В. Минка звучала б як гімн творчої праці, чистому сумлінню» [9, с. 12].

Особливо яскравими і вдалимими у письменника вийшли образи Діани і Поеми.

Пуста і гордовита Діана не могла виховати в дочки почуття любові до праці, майбутньої професії. Батько ж всі обов'язки переклав на матір, і хоча він і не поділяє поглядів своєї жінки, але нічого не робить для того, щоб бодай-щось змінити. Принцип життя Діани і Поеми – прожити легко і

безтурботно, нічого не даючи суспільству, а тільки беручи від нього. Звідси й убоге, егоїстичне розуміння щастя. Єдина мета дівчини вдало вийти заміж за перспективного нареченого.

У п'єсі спостерігаємо і градацію обивательщини, адже Поема пішла далі своєї матері. Для того, щоб досягти бажаного, вона не зупиниться ні перед чим (так у фіналі твору Поема привласнює квартиру батьків).

Але, на жаль, характер головного героя Карпа Карповича був недостатньо розкритий. Він пройшов велику школу життя, був серед перших будівників, тому посада заступника міністра для нього – не випадкова. Та незрозумілими залишаються причини, що вплинули на зміну поглядів, перетворили його на честолюбного сановика, якого оточили шахраї і пройдисвіти.

Сатирична комедія «Не називаючи прізвищ» була найкращим твором Василя Минка. П'єси, які були написані згодом, відзначаються схематизмом у зображенні життя села, простолінійністю та шаблонністю у зображенні позитивних і негативних персонажів («Мовчати заборонено» (1956), «На хуторі біля Диканьки» (1958) та ін.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Акимов Н. Не только о театре. – М.: «Искусство», 1966. – 224 с.
2. Вакуленко Д.Т. Мовою драматичних образів. – К.: «Знання», 1988. – 46 с.
3. Вакуленко Д.Т. Сучасна українська драматургія 1945-1972. Основні тенденції розвитку. – К.: «Наукова думка», 1976. – 226 с.
4. Гаман В., Козаченко В., Кочевський В. Василь Минко. Таким він був // Літературна Україна. – 1989. – № 5. – С. 8.
5. Дончик В.Г. Історія української літератури ХХ століття. У 2-х томах. Кн. 2. – К.: «Либідь», 1998. – 454 с.

6. Жиліна Л. Патріарх Оглоблін // День. – 2005. – № 236. – С. 7.
7. Здоровега В. Сучасна українська комедія. Критичний нарис. – К.: Радянський письменник, 1959. – 325 с.
8. Килимник О. Ожили степи і села (Тема колгоспного села в українській літературі). – К.: «Знання», 1968. – 52 с.
9. Минко В.П. Не називаючи прізвищ / Вступна стаття Кисельова Й. – К.: «Дніпро», 1970. – 107 с.
10. Подлужна А. Нині прізвища називати можна // Дзеркало тижня. – 2002. – № 4(379). – С. 9.

SUMMARY

The author gives in the article the review of postwar Ukrainian dramaturgy. The causes stood on the way of this genre development and the ways of stage embodiment problems solving are examined. The general characteristic of the most popular dramas of 40-50s of XXth century (psychological drama of Yu. Yanovsky «The prosecutor's daughter» and comedy of V.Mynko «No calling the surnames») is proposed.

Валентина Челбарах

ПОЕЗІЯ СИЛЬВЕСТРА ЯРИЧЕВСЬКОГО В КОНТЕКСТІ ЛІТЕРАТУРНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПОРУБІЖЖЯ ХІХ – ХХ віків

У статті здійснено спробу висвітлення смислових особливостей поетичного доробку С.Яричевського, розмаїття художніх засобів його лірики та ліро-епосу. Авторка з'ясовує функціональну присутність та оригінальний поетичний проект письменника в контексті літературних тенденцій порубіжжя ХІХ – ХХ віків, розглядає основні елементи моделей поетичного світу митця.

Наприкінці ХІХ віку столиця Австрії Відень особливо магічно приналежала до себе митців і вчених, які збагачували її духовне життя. Уже в той час світову славу мали Віденський університет та Академія наук, а, скажімо, школу медицини у світовій спільноті репрезентували такі вчені, як Т. Більрот і З. Фройд. 1897 року представниками богеми